

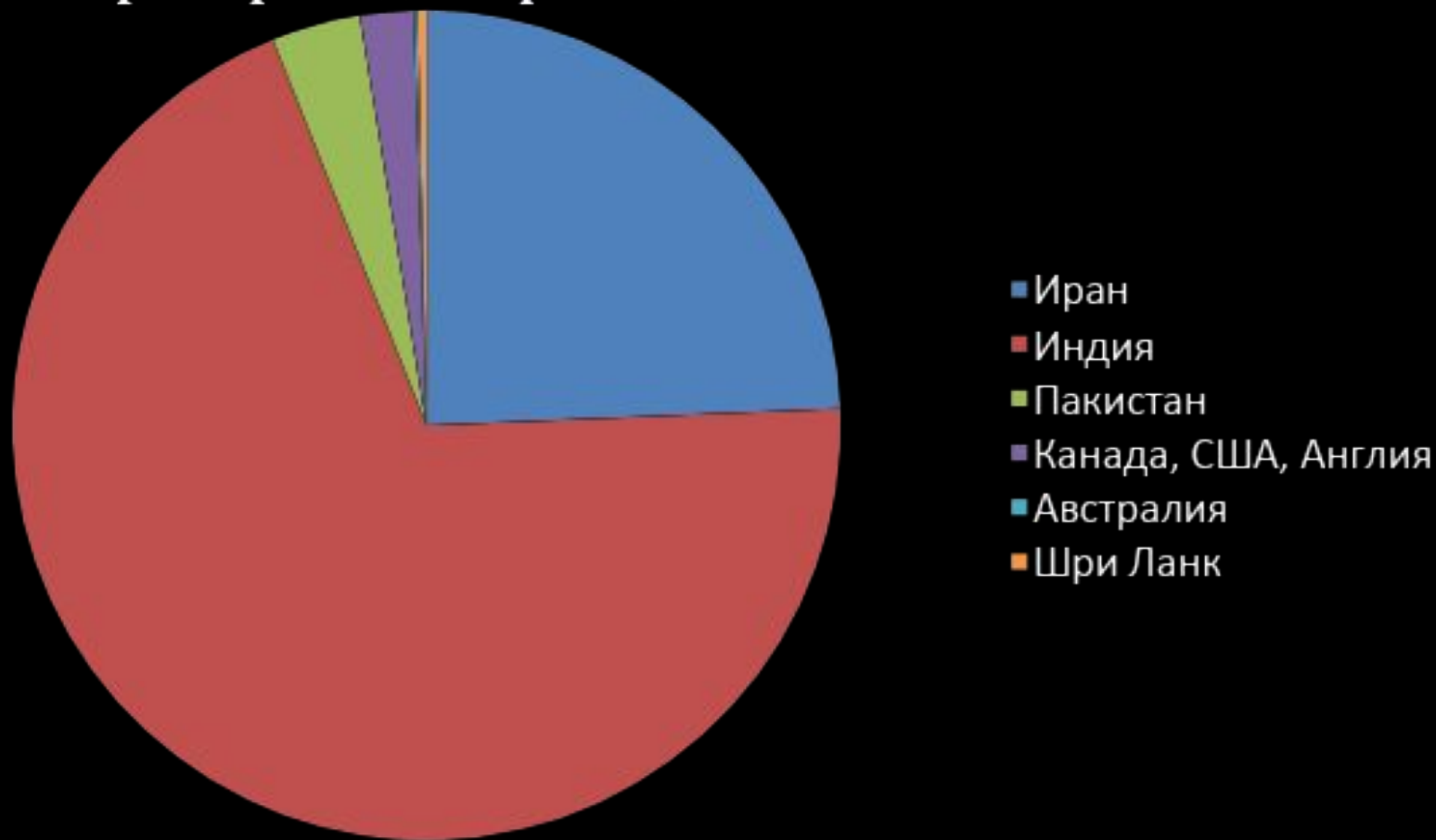
Кітапқа қысқаша шолу

Орындаған: Абдурахимова Улданай
Тексерген: Боранбаева Айман

Зороастризмді зерттеудің негізгі көзі - Авеста, зороастризмнің доктринасының қасиетті мәтіндерінің жинағы. Француз ғалымы Анкэтил Дюперрон алғаш рет 18 ғасырда француздарды Авеста мазмұнымен таныстырды. 1755-1761 жылдары ол Үндістанға барып, зороастрлықтардың ұрпақтарымен танысты. Ол олардың салт-жораларын, әдет-ғұрыптарын зерттеп, Авестаның қалған бөліктерінің ежелгі діни мәтіндерін оқып үйренді. Авеста мәтіндерінің бірнеше қолжазбасын алып, Францияға қайтқан Анкэтил Дюперрон Парижде 1771 жылы Авестаны аударған. Кейінірек зерттеуші Бартольд бұл аударманы ежелгі Иранды зерттеуде маңызды дерек деп атады.

Қазіргі уақытта әлемде 143 мыңға жуық адам зороастризм дінін ұстанады

Бізге жеткен Авеста мәтіні келесі бөліктерден тұрады: Ясна (құрбандық немесе намаз), Яшта (құдайларға арналған әнұран) және Видевдат (заңға қарсы, зұлым рухтар). Ясна 17 гатадан (Заруштра пайғамбардың әндері немесе гимні) құралады. Ясна, Яшта және Видевдаттың қалған бөліктері Батыс Иран тілдеріне жақын, бірақ архаикалық гата диалектісіне тән бірнеше шығыс ирандық ерекшеліктерге ие, кіші Авеста деп аталады.

Ежелгі әдебиетте Зороастер аңызға айналған және жартылай мифтік адам болып көрінсе де, Авестадағы гаталарға қарағанда Зороастер нақты тарихи адам болған. Зоратуштраның өзі гаталарда жаңа сенімнің, кәсіби діни қызметкердің, күресіп жүрген және азап шеккен адамның уағыздаушысы ретінде көрінеді. Авестаның кейінгі бөліктерінде ол Спитама сирек отбасынан шыққан, оның әкесі Пурушаспа және анасы Дугдов деп айтылады.. Зороастер үйленген, екі қызы болған. Ол бай емес еді. гаталарда адамға бір түйе мен он ат беру туралы уәде айтылады.

Заманауи ғалымдардың басым көпшілігі Зороастризмнің отаны Иранның батыс аймағында немесе Орталық Азияда орналасқан деп есептейді. Дегенмен, нақты бағыттар туралы сөз болған кезде Х.Ниберберг гаталардың Согдиана немесе көрші аудандарда пайда болуы мүмкін деп санады, Арал теңізінің жағалауынан - Х.Видженгрен, Маргиана, Соғды - Дж.Дюшен-Гильен, Хорезм - М.М. Дьяконов, И.Алиевке Орта Азия мен Шығыс Мидия шекарасы арасындағы шекара белдеуінің пайда болуын дәлелдеді. Жоғарыда айтылған гипотезалардың негізінде Зороастризмнің діни ілім ретінде пайда болғаны және б.з. I мыңжылдықтың бірінші жартысында дамығаны туралы қорытынды жасауға болады. Иранның солтүстік-шығысында, Орталық Азия мен Ауғанстанның көршілес аймақтарында таралды. Жаңа дін ежелгі Иран тайпаларының діни нанымдары мен мифологиялық көріністері негізінде пайда болды.

Зороастрлықдық мерекелер - Ахура-Мазда құдайының символынсыз болмады. Өртке табыну Арта көрінісі болды. Өрт (арта) әртүрлі формаларда көрінеді: көктегі от сияқты, ағаштан жасалынған от, найзағай, адамның денесіне жылыну және өмір беретін от, жоғарыдағы қасиетті от («жоғары жақсы») храмдар. Айдың әр тоғызыншы күні және тоғызыншы айы қараша айының 16-нан 15-іне дейін өртке арналған.

Мұхаммед пайғамбар дүниеден өткеннен кейін Абу Бакир бастаған дінге арналған жаулаушылық соғыстар басталды. Солардың бірі сасанидтік Иранға жасалынған жорық болатын. Дәл осы кезеңде зороастрларды күштеп ислам дініне кіргізу шаралары жасалынды. Кейбір деректерде ислам дінін қабылдаған сасанидтер мұны шын жүрекпен жасаған жоқ, олардың бар ойы өмір сүруде болды деп айтылады.

Сасанид империясының Ктесифон атты астанасы араб жаулаушылары басып алғаннан бастап зороастрлар биліктен шеттетіле бастады, биліктен ғана емес қоғамнанда алшақтап таулы аймақтарды паналады.

Араб әскері дінге ғана емес, сондай-ақ араб жазуын қолдануды да талап етіп, араб жазуында жазылмаған бүкіл шығарма, құжаттарды, медицинаға маңызды қағаздардың көзін жойды. Ал кейбір деректерді сол кездегі ғалымдар араб жазуына жасырын түрде көшіру арқылы ғана сақтап қалды. Бұдан түсінетініміз араб жаулаушылықтары дінге ғана үлкен зардабын тигізген жоқ, сондай-ақ Иран тарихына да орны толмас зиян келтірді.

- Зороастрлардың неке қиюы әдетте моногамдық болды, бірақ зороастрлықтар екінші әйелге, кейде үшінші әйелге үйленді. Алайда, неке кодексіне сәйкес, күйеуі бірінші әйелінің келісімінсіз үйге екінші әйелді әкелуге құқығы болмады. Әдетте жеті жыл бойы некеде тұрғанда, әйелі баласыз болып қалған жағдайларда болған. Екінші әйелі бала болса, ол бұрынғыдай құқықтарға ие болды, алайда үлкен әйелі құрметтелді. Кейбір ғалымдардың пікірінше зороастрлықтар арасындағы көпәйелділікті мұсылмандардың әсері деп санауға болады, . Бірақ кейбір аңыздар бойынша, Зороастр пайғамбардың өзі 3 рет әйел алған. Отбасында балалары болмаған жағдайда, әкесі қызын некеге берген кезде, қызы мен күйеуінен отбасының мұрагері болған ұлдарының біріне өз есімін беруін сұрады. Атасы қайтыс болғаннан кейін, атасының есімі қызының отбасында қалды. Егер жас жігіт некеге тұрмай қайтыс болса, ата-анасы оның әйелі деп аталатын қызды таңдады (ежелгі уақытта бұл марқұмның өз апасы болуы мүмкін). Бұл «жесірлер» некеге тұрғанда, олар бала тудыру құқығына ие болды, алайда жаңа туған нәресте марқұмның атын алған жағдайда ғана орын алды .

- Ирланды Реза шах басқарған кезде Реза шах Ирандағы шииттердің ықпалын бәсеңдету үшін зороастризм дінін қолдануға тырысты. Ол авестаны зерттеуге, зороастризмның діни рәміздерін қолдануға рұқсат етті. Тіпті Реза шахтың коронациясында зороастризм дінінің кейбір рәміздері болды. Елде өз ата-бабаларының дініне яғни Ахеменидтерден бастау алған зороастризм дініне деген жастарда қызығушылықтар туды.

- 1979 жылғы желтоқсанда Иран Ислам Республикасының жаңа Конституциясы қабылданды. Сәйкесінше конституцияның 13-ші бабында, ирандық зороастрлар мен яһудилер Иранның діни азғыртушылары ретінде танылды. Экономикалық, әлеуметтік және саяси сипаттағы осындай проблемалар зороастрлықтарды елдегі биліктен мүлдем кетуге мәжбүр етті. Қазірде олардың көп бөлігі таулы аймақтарда өмір сүреді және өздерінің діни тобынан басқа қоғаммен көп араласпайды.